

ZPRAVODAJ

KRAJSKÉ MUZEUM
VÝCHODNÍCH ČECH

Krajské muzeum východních Čech se sídlem v Hradci Králové

ZPRAVODAJ

KMVČ

Číslo 4

III. ročník

1976

Dr. Karel Lohniský

Oborová spolupráce muzeí

V rámci družby, navázané mezi Východočeským krajem a krajem Magdeburg, a mezi našim krajem a Stredoslovenským krajem, uzavřelo Krajské muzeum východních Čech v Hradci Králové dohodu o družební spolupráci s muzei města Halberstadt v kraji Magdeburg /Städtisches Museum der Stadt Halberstadt, zaměřené na společenské vědy, literárně-historické muzeum Gleimhaus a specializované ornitologické Museum Heineanum/ v roce 1974, a v následujícím roce dohody o družební spolupráci se Stredoslovenským múzeem v Banské Bystrici. Po počátečních vzájemných konzultacích docházelo během let 1974 - 75 k bližšímu seznámení s prací a aktuálními úkoly zúčastněných muzeí formou krátkodobých studijních návštěv několikačlenných pracovních skupin i jednotlivých pracovníků a při rozvoji družebních styků se Stredoslovenským múzeem se uskutečnily v letech 1975 - 76 několikadenní studijní zájezdy pracovníků obou muzeí do družební oblasti, s cílem seznámit se s pracovní problematikou krajského muzea a některých okresních muzeí a navázat přímé osobní pracovní kontakty v jednotlivých oborech. Vzhledem k tomu, že systemizovaná místa všech zúčastněných muzeí jsou obsazena pracovníky odlišného zaměření v přírodovědeckých oborech, ukázalo se jako nejvýhodnější zaměřit se na oborovou spolupráci přírodovědeckých pracovníků a racionálně tak využívat pracovních kapacit, při čemž by bylo možné částečně kompenzovat během plnění některých úkolů neobsazení daného oboru na vlastním pracovišti využíváním pracovních možností družebního muzea. Při této konkretizaci spolupráce se všech-

na zúčastněná muzea zaměřila především na reciprokou pomoc družebnímu muzeu při dokumentaci současnosti, tj. zachycení dnešního stavu sběrné oblasti v oboru na družebním pracovišti neobsazeném, a na zpracování sbírek. Během diskuse o zamýšlené spolupráci muzeí, která proběhla při konzultačních dnech zoologů českých a moravských muzeí, konaných ve spolupráci Ústředního muzeologického kabinetu při Národním muzeu a Jihomoravského muzea v září 1975 ve Znojmě, dospěli účastníci k závěru, že je výhodné podobnou spolupráci realizovat i mezi muzei českých zemí. Proto došlo v říjnu 1975 k uzavření dohody o spolupráci v přírodovědeckých oborech mezi Jihomoravským muzeem ve Znojmě a Krajským muzeem východních Čech v Hradci Králové.

Uzavřené dohody o oborové spolupráci se začaly naplňovat v roce 1976, a práce byly věnovány zejména dokumentaci současného stavu přírodovědeckých poměrů ve sběrných oblastech zúčastněných muzeí:

Pracovníci přírodovědeckého odboru Krajského muzea východních Čech uskutečnili ve dnech 31.5. - 4.6.1976 Jihomoravským muzeem nárokovany orientační faunistický výzkum Podyjí, navrženého k vyhlášení ochráněnou krajinnou oblastí. Cílem terénních prací bylo dokumentovat zoologické poměry Podyjí, získat údaje o rozšíření živočichů vybraných skupin v navržené "oblasti klidu" Jihomoravského kraje v údolí říčky Jevišovky v okolí obce Vevčice, a provést orientační průzkum před zahájením záchranných prací v místech plánované údolní nádrže na řece Rokytné u Řešic. Během týdenních prací v terénu, kterých se zúčastnili zároveň pracovníci Jihomoravského muzea ve Znojmě, soudruzi Ing. Jaroslav Krejčí a odborný pracovník muzea Ota Oulehla, byla provedena dokumentace a při nálezů neochráněných druhů sběr dokladů na 15 lokalitách a to na Dyji nad počátkem vzdutí Vranovské údolní nádrže a pod nádrží na několika kilometrech toku, na nalezištích v povodí Jevišovky, potoka Křepičky a řeky Rokytné, a na lokalitách

v bezprostředním sousedství uvedených toků. Byla získána řada nových údajů o výskytu arachnofauny, bylo nalezeno a pro sbírky obou muzeí konzervováno na 50 druhů pavouků, žijících převážně na biotopech stepního charakteru. Mezi nimi bylo zjištěno několik velmi vzácných druhů, např. skákavka *Evarcha laetabunda*, snovačka *Neottiura suaveolana*, skákavka *Zelotes longipes*, a zvláště cenným je nález skálovky *Gnaphosa modestior*. Byl ověřen výskyt 15 druhů ryb, 11 z nich bylo odebráno v potřebných sériích pro sbírky a 4 z nich, typické pro povodí Dunaje a ekologický charakter sledovaných úseků, byly získány pro sbírky Krajského muzea východních Čech poprvé: poddruh hrouzka obecného, *Gobio gobio obtusirostris*, dunajská podoustev říční, *Vimba vimba carinata*, ostroretka stěhovavá, *Chondrostoma nasus*, a ouklejka pruhovaná, *Alburnoides bipunctatus*. Doklady nebyly odebírány u hospodářsky významných /štika, *Esox lucius*, nebo vysazovaných a ochráněných druhů /hlavátka podunajská, *Hucho hucho*, pstruh obecný potoční, *Salmo trutta m. fario*, siven americký, *Salvelinus fontinalis*/. Dále byl ověřen a podle možností dokumentován výskyt 10 druhů obojživelníků a plazů.

Ve smyslu uzavřené dohody provedou pracovníci Jihomoravského muzea dokumentaci dřevokazných, zejména chorošovitých hub ve Východočeském kraji a pomohou metodicky a odborně při preparátorských pracích. V příštím roce bude pokračovat spolupráce dále i dokumentací zátopového území na plánované nádrži na Rokytné a v navržené oblasti klidu na Jevišovce. Dále se uskutečnila dohodnutá společná dokumentace botanických a zoologických poměrů ve sběrné oblasti Stredoslovenského múzea v Banské Bystrici ve dnech 7.-12.6.1976, které se rovněž zúčastnili pracovníci Stredoslovenského múzea, vedoucí přírodovědeckého oddělení soudružka Irena Bozalková, prom.geolog, a zooložka Dr. Anna Kupcová. V poměrně krátké době

se podařilo provést náročnou terénní práci celkem na 22 lokalitách zejména proto, že trasy exkurzí byly Stredoslovenským múzeem pečlivě připraveny, celý pobyt velmi dobře organizačně připraven včetně využití služebního auta Stredoslovenského múzea a zajištěna účast a spolupráce soudruha Vladimíra Mužika, prom. biologa, pracovníka Krajského výboru Slovenského rybářského svazu. Floristická a faunistická dokumentace i fotografická dokumentace byla prováděna mj. v oblasti Čabradské vrchoviny, v okolí Šahů, Brezna nad Kronom. a v povodí řek Ipeľ, Krtiš, Krupina, Neresnica, Slatina, Stará rieka, Štiavnica a Tuhársky potok a v jejich okolí. Byl dokumentován výskyt teplo-
mylných a karpatských druhů rostlin z několika lokalit většinou polostepního charakteru, zároveň byl prováděn sběr /125 herbářových položek/ a fotodokumentace vzácnějších druhů, např. ohřivky obecné /*Crupina vulgaris*/, zvonku řepky /*Campanula rapunculus*/, suchokvětu ročního /*Xeranthemum annuum*/ a kuřičky štětinkaté /*Minuartia setacea*/. Dále bylo nalezeno a pro sbírky obou muzeí konzervováno přes 50 druhů arachno-fauny, z toho na 15 druhů vzácných, z nichž je třeba uvést pokoutníka *Coelotes longispina*, zápníka *Zora pardalis*, běžníka *Xysticus ferrugineus* a skálovky *Zelozes hermanni* a *Z. caucasicus* a zvláště pak první nález samice druhu *Gnaphosa modestior* na území Československa. Z obratlovců bylo nalezeno 11 druhů ryb a odebráno většinou v početných sériích pro sbírky /jde o první doklady ze sledovaných lokalit;/ mezi získanými doklady jsou z ekologického hlediska pozoruhodné nálezy ouklejky pruhované /*Alburnoides bipunctatus*/ a mlika jednovousého /*Lota lota*/. Celkem byl ověřen výskyt 8 druhů obojživelníků a plazů a v některých případech v souladu s předpisy o ochraně fauny dokumentován. V rámci spolupráce se reciprocně uskutečnila dokumentace obratlovců a mineralogických lokalit ve východních Čechách.

V rámci dohod o spolupráci s muzei města Halberstadt se uskutečnila v dohodě se Správou Krkonošského národního parku společná terénní exkurze ředitele specializovaného ornitologického muzea "Museum Heineanum", soudruha Kuno Handtke, Dipl. Biol., s cílem poznat ekologické nároky avifauny Krkonoš. Ve dnech 20. - 28.6. 1976 byla sledována západní část Krkonoš včetně klasických ornitologických lokalit /Luční hora, Navorská a Harrachova jáma v Labském dole, Sněžné jámy/ a ověřen, zčásti fotograficky dokumentován, výskyt 50 druhů ptactva, mimo jiné i charakteristických krkonošských druhů jako např. čečetky zimní /*Carduelis flammea*/, kolohřivce /*Turdus torquatus*/, křivky /*Loxia curvirostra*/ a pěvušky podhorní /*Prunella collaris*/. Museum Heineanum se dále podílí na vědeckém zpracování ornitologických sbírek Krajského muzea východních Čech a ve spolupráci obou muzeí bude prováděna dokumentace rozšíření nižších obratlovců, kromě toho se počítá i se spoluprací při preparaci obratlovců a vzájemná výměna publikací mezi oběma muzei je již tradiční.

Výsledky terénních prací budou uveřejňovány postupně podle publikačních možností v edičních řadách muzea, v jehož sběrné oblasti byly získány výsledky, v dalším výhledu bude využito získaných poznatků také k prezentačním účelům. Ve všech případech společných prací v terénu je deponována většina získaných dokladů v tom muzeu, které má možnost odborně zpracovat získaný materiál a údaje, duplikáty odebraných dokladů jsou po odborném zpracování předávány muzeu dané sběrné oblasti. Kromě toho budou multiplikáty nových sběrů ze Stredoslovenského kraje deponovány jako nové doklady také ve Slovenském národním múzeu v Bratislavě podle návrhu pracovníků družebního muzea a SAV. Nastoupená cesta oborové spolupráce vede k racionálnější péči o sbírkové fondy, jejich účelnému efektivnímu růstu a vyšší zpracovanosti a využití. Získané výsledky

i zkušenosti potvrzují předpokládané racionálnější využívání pracovních sil i sbírkových fondů spolupracujících muzeí.

Setkání muzejních pracovníků v Rychnově n. Kn. (27. 10. 1976)

Okresní muzeum spolu s odborem kultury ONV uspořádalo druhé okresní setkání dobrovolných pracovníků muzeí. Po zahájení s. Vladimírem Brandejsem, vedoucím odboru kultury, profesionální pracovníci okresního muzea a městského muzea v Dobrušce přednesli své referáty o metodách dokumentace přírody a společenských věd a o spolupráci s dobrovolnými pracovníky v těchto oborech.

J. Pivcová ve svém příspěvku o dokumentaci národopisu hovořila o různých jejích aspektech a zdůraznila důležitost zachycení přeměny venkova v období dnešních přeměn v zemědělství.

O velmi dobré spolupráci městského muzea v Dobrušce s Klubem přátel Dobrušky hovořila mimo jiné M. Bišová, ředitelka městského muzea v Dobrušce. Bez pomoci členů klubu by se neuskutečnila adaptace rodného domku P. Laichtra. Muzeum získalo důstojné výstavní prostory a dnes se již může přistoupit k instalaci sbírek. Mnoho aspektů spolupráce mezi muzeem a dobrovolnými pracovníky v oboru historie uvedl ve svém příspěvku V. Bartůšek.

O úspěšné spolupráci muzea se školami a s mládeží v posledních letech hovořil Z. Nespěchal.

O spolupráci dobrovolných pracovníků s muzeem při dokumentaci změn přírody regionu hovořila H. Voškerušová. Zvláště zdůraznila dlouholetou akci-mapování výskytu ptactva v Orlických horách.

Všichni přednášející konstatovali, že muzea se bez pomoci dobrovolných pracovníků neobešla nikdy v minulosti, že jejich pomoc je aktuální i v dnešní době velkých společenských přeměn.

V diskusi V. Šplíchal seznámil přítomné s činností vlastivědného aktivu v Deštném, který vznikl před třemi roky a vyvíjí živou činnost na několika úsecích vlastivědné práce.

Jen v letošním roce uspořádal tři výstavy s tematikou sklo a dřevo v Orlických horách a o rozmachu Orlických hor a života jejich lidu. Tyto výstavy uváděly samostatné kulturní večery s naučným a zábavným programem.

Ředitel Okresního archivu J. Juza ve svém příspěvku vyzval dobrovolné pracovníky k většímu využívání archivních fondů při jejich vlastivědné práci.

Zástupce Horaké služby J. Héger nás seznámil s výchovou návštěvníků Orlických hor uskutečňovanou přednáškou v chatách ROH v Deštném.

Kronikář obce Pekle nad Zdobnicí B. Steklík hovořil o oslavách 450 výročí obce.

Na konci setkání byly promítnuty diapozitivy s etnografickou a přírodovědnou tematikou. Byly provázány komentářem odborných pracovníků muzea.

Referáty a diskusní příspěvky připravuje muzeum k vydání do konce tohoto roku.

Jiří Sigl

Archeologický výzkum 1976

(poloha na Starém mýtě u Tisové)

V roce 1976 pokračoval archeologický výzkum v poli Staré mýto na katastru obce Tisová /o. Ústí nad Orlicí/ již třetí sezonu. Výzkum byl podobně jako v předchozích letech prováděn ve spolupráci s Archeologickým ústavem ČSAV v Praze.

V letošním roce, kdy bylo zcela nově odkryto 200 m², a dále bylo odkryto dalších 100 m², které byly částečně prozkoumány již vloni, jsme se soustředili na výzkum dosud neprozkoumané plochy situované mezi loňskou sondou IV/75 a 1. a 2. ar. Rozměry této sondy byly 5 x 20 m; sonda byla později, v průběhu dalších prací, prodloužena o 20 m k východu. Jižně od této východní poloviny sondy byla v úseku mezi 60. - 80. m znovu odkryta sonda IV/75. Sondy byly tedy podobně jako vloni orientovány ve směru V-Z. Tato orientace sond je pro výzkum zkoumaného středověkého sídliště více vyhovující, než orientace sond ve směru S - J, které bylo použito v prvním roce výzkumu. V počáteční fázi sezony jsme se soustředili na výzkum obj. 22, což je zemnice, která byla asi z poloviny prozkoumána v předchozím roce. Letos byla prozkoumána jižní polovina zemnice. Zkoumaná zemnice byla hluboká nepatrně 170 cm, měřeno od hladiny výzkumu a podobně jako vloni byly v jejích rozích zjištěny zbytky po kúlech. Další doklad po kúlu byl zjištěn ve středové části zemnice. V okolí těchto kúlů bylo nalezeno několik převážně opukových kamenů, které doplňovaly převážně dřevěnou konstrukci stavby, jež je doložena četnými uhlíky a zbytky dřeva. Dřevo si zachovalo částečně svou strukturu. Některé kameny byly opraveny do kvádra. Objekt má rozměry 6 x 5 m u okraje a v části, která spadá kolmo ke dnu má

rozměry 4 x 3,5 m. Podobně jako vloni bylo v objektu nalezeno větší množství mazanice, strusky, železných předmětů /hlavně hřebů a skobiček/, několik bronzových předmětů a především úlomků keramiky. Severně od zemnice byl dokončen průzkum obj. 23, což je mělký objekt podélného tvaru, s delší osou ve směru S-J. Tento objekt pravděpodobně plnil funkci odvodňovacího žlábků na V straně zemnice. Na jižní a západní straně zemnice bylo zjištěno dalších 10 kůlových jamek, které souvisí s nadzemní stavbou, obdélníkového půdorysu, která byla rovněž zachycena výzkumem již vloni. Můžeme tedy shrnout, že zemnice /obj. 22/ byla pravděpodobně sklepním prostorem větší nadzemní stavby obdélníkového půdorysu. Této funkci obj. 22 nasvědčuje i to, že v něm nebylo nalezeno žádné ohniště či pec. Naproti tomu však bylo ohniště prozkoumáno v těsném jeho sousedství, na úrovni podlahy kůlové stavby.

Dále byl v sondě V/76 z větší části prozkoumán obj. 19, jehož část se nalézá v sousedním l. aru. Objekt je poměrně mělký, téměř oválného půdorysu s nepatrně zviněným dnem. V horní části objektu byla odkryta souvislá vrstva kamenů. V objektu bylo nalezeno značné množství keramických úlomků a železných předmětů. Rovněž byl prozkoumán další úsek obj. 17 /žlabu/, který byl objeven vloni. Žlab v tomto úseku je široký téměř 1 m a hluboký 20-25 cm. V tomto objektu bylo nalezeno pouze menší množství archeologických artefaktů.

Během letošní sezony byly odkryty pouze 2 nové objekty, z nichž obj. 24 má nepravidelný půdorys s delší osou ve směru S-J. V západní části tohoto objektu byla zjištěna kůlová jamka. Další kůlová jamka byla pravděpodobně i na severním okraji tohoto objektu. Ve východní části zkoumané sídlištní jámy byla oválná zahloubenina. Objekt 24 na východní straně sousedil

s objektem 25, což je jáma kruhovitěho půdorysu s mírně prožlabeným dnem. V obou těchto objektech byl poměrně bohatý náleznový inventář, především obsahující úlomky keramiky.

Východně od objektů 23, 24 a 25, dále v sousedství obj. 17 a 19 byla odkryta souvislá vrstva kamenů, které byly zabořeny do povrohu sprašového podloží a můžeme s jistotou tvrdit, že souvisí s komunikací, která v tomto prostoru probíhala. Při skrývoce na rozhraní ornice a spraše bylo v těchto místech nalezeno větší množství, převážně drobných železných předmětů. Toto bylo již pozorováno v předchozí sezoně při skrývoce l. aru, který se rozkládá severně od letos zkoumané plochy, kdy bylo nalezeno vedle množství hřebů i zbytky obruče, podkovy, ostruha apod. I když nelze mluvit přímo o vydláždění komunikace a přilehlých prostorů v okolí zemnice, můžeme konstatovat, že povrch terénu byl upravován a zpevňován. Tato komunikace byla na V straně omezena dalším žlabem, který sledoval západní okraj objektu 18. Sídlištní komunikace byla sledována v délce cca 11 m; probíhala ve směru SSZ - JJV a ve směru k jihu se výrazně zužovala. Pouze další výzkum může odpovědět na otázku, která vyplývá z výrazné změny šířky cesty. Je zajímavé, že průběh polní cesty tzv. Voštica, která byla zrušena teprve před několika lety, zachovával přesně směr teprve letos objevené cesty či ulice ze 13. - 14. století a jejich trasy byly pouze o několik metrů posunuté.

Nejrozsáhlejším objektem, který byl zkoumán v letošní sezoně, byl obj. 18. Tento objekt byl již zachycen výzkumem vloni a tehdy byl sledován pouze 150 cm širokým průkopem, kterým bylo zjištěno užití kamenné konstrukce. Pro nedostatek času a absencí pracovních sil byl výzkum tohoto objektu odložen až na letošní rok. Po poměrně velké skrývoce nad objektem /místy 50 - 70 cm/ byl zjištěn půdorys objektu o rozměrech 11 x 6 m, s delší osou ve směru JZZ - SSV. Stěny objektu se nej-

dříve pouze mírně skláněly a později kolmo spadaly k rovnému dnu, jež mělo rozměry 8,8 x 4,2 m. Dno, které bylo rovné, bylo zahloubeno do písku v hloubce 205 cm od povrchu. Pouze při severní a západní stěně probíhal 20 - 30 cm široký stupeň vyvýšený několik cm nad úroveň dna. Dále byly u Z stěny zjištěny ve dnu 2 jámy. V těchto 2 jamách však nebyly zjištěny žádné nálezy. Při J stěně zemnice byly odkryta zřícená zeď postavená z opukových kamenů. Kamens bylo rovněž použito v partii vohodu, který byl situován v SV části zemnice. Západní strana vohodu byla ohraničena kamenou zídka; zídka byla zjištěna těsně pod ornioí. Pokračování vstupu do zemnice S směrem nebylo doposud prozkoumáno a odkrytí partie vstupu bude zřejmě úkolem některé z dalších sezon. Součástí tohoto objektu je žlab, který byl již výše popisován v souvislosti s cestou. Jižně od zemnice byla odkryta menší jáma kruhovitého půdorysu, s rovným dnem a nepatrně podbíhajícími stěnami. Tento objekt jistě souvisel se zemnicí a nejspíše plnil funkci zásobní jámy. V zemnici byl objeven bohatý náleзовý inventář skládající se především z keramiky, železných předmětů, strusky, mazanice, uhlíků a zvířecích kostí. K nejzajímavějším nálezům patří hraoi kostka a železné vidle.

Na závěr můžeme shrnout výsledky letošní sezony, která byla po technické stránce velmi náročná, do několika bodů.

1. V letošním roce bylo odkryto pouze 200 m² plochy; na této ploše byl prozkoumán zbytek obj. 22 a z větší části obj. 18 /mimo partii vstupu/. Dokončení výzkumu těchto objektů podstatně doplnilo naše poznatky o zemnicích na Starém mýtě.
2. Nejdůležitějším zjištěním letošní sezony byl objev cesty uvnitř sídliště. Tento poznatek dává do budoucnosti možnost zjistit celkové uspořádání sídliště a jednotlivých usedlostí v jeho rámci. Prozatím se rýsují 2 sídlištní jednotky z nichž jedna

je východně od cesty a je reprezentována obj. 18 a druhá je západně od cesty a je reprezentována obj. 22.

3. Pokud se týká datování sídliště, tak k žádné změně nedošlo. Vyplývá to z toho, že byly odkryty pouze 2 nové sídlištní objekty a průzkum všech ostatních objektů byl pokračováním loňského výzkumu. To znamená, že sídliště je i doposud datováno do 2. poloviny 13. a do první třetiny 14. století. Úkolem příštích výzkumových sezon bude pravděpodobně soustředění všech prostředků na výzkum plochy jedné sídlištní usedlosti, nejspíše v okolí obj. 22. Kompletní provedení výzkumu této sídlištní jednotky nám rovněž odpoví na množství otázek úzce souvisejících s funkcí zkoumaného středověkého sídliště.

†Pavel Thein

Moric Lüssner

I. V kapitole Jan Erazim Vocel a jeho vliv na současnou dobu /40. až 60. léta/ ^{1/} uvádí Karel Sklenář jména několika schopných praktických archeologů-amatérů, kteří pracovali v Vocelových intencích a kteří významným podílem přispěli k archeologickému průzkumu a zejména k záchraně archeologických nálezů.

A mezi jmény Františka X. Beneše, Karla Frosta, Františka Olbrihta, hraběte Evžena Černína z Chudenic, který byl žákem Dobrovského, a dalšími čteme také jméno M o r i c L ü s s n e r s časovým údajem 1813 až 1891.

Krátkou zmínku o něm obsahuje Ottův Naučný slovník, který shrnuje jeho činnost do slov: "Pečoval o zachování českých památek a zanášel se též studiem místopisu českého a dějin domácího umění výtvarného".

Stručně jmenuje Morice Lüssnera také profesor J. Filip ve svém slovníku ^{2/}; jeho práci hodnotí stejně jako naučný slovník a uvádí - spíše namátkou - jeho příspěvky do Památek archeologických.

Známý horlivý východočeský vlastenec Antonín Rybička popisuje kostel v Řestokách ^{3/} a píše, že se jeho popis opírá o "listovní sdělení vysoce váženého a na slovo vzatého sběratele vlasteneckých památek, p.o.k.krajského komisara Morice Lüssnera".

Zcela překvapivě se setkáme s jeho jménem i v literatuře spíše beletristické. Eduard Bass, výtečný novinář a spisovatel, zanechal ve své pozůstalosti materiál pro dílo Postavy a Pražské siluety a tyto jeho práce obsahují i článek Kupec archeolog ^{4/}; je jím František Alexander Heber /1815 - 1849/.

Bass konstatuje, že to je doba, "kdy věda dějepisná byla u nás teprve v začátcích a kdy vzdělání diletantů tu se zdarem, tu s omyly nahrazovali, co bylo vlastně jejich údělem. Takovým nadšením byl například broumovský rodák Moric Lüssner, tehdy soudní a magistrátní úředník v Chrudimí a Novém Bydžově, vášnivý milovník domácích dějin, sběratel starožitností a horlivý ochránce stavebních památek."

Z citovaných odborných i beletristických publikací známe tedy

základní údaje o životě Morice Lüssnera, ale již samy názvy míst, kde působil, jsou zřejmě neúplné a často jsou údaje i nejasné, neboť směřují činnost magistrátní a politickou ^{5/}.

Tato práce je pokusem zjistit, co o Morici Lüssnerovi, jeho životě a díle říkají jiné a zejména archivní prameny.

II. Moric Lüssner se narodil v Broumově v Č. dne 29. srpna 1813 jako manželský syn místního obchodníka Josefa L i s n e r a a jeho manželky Kristiny, která byla dcerou královéhradeckého obchodníka Jindřicha Pauliho. Narodil se v domě čp.112 a kaplan P.Pavel Berger ho dne 31. srpna 1813 pokřtil na jméno M a u r i t i u s Conradus Antonius; příslušná farní matrika je vedena zčásti německy a zčásti latinsky ^{6/}.

U příjmení nejde o přepsání: matrikář skutečně píše Lisner. Víme, že ani v minulém století nebyla ještě pravopisu rodových jmen věnována přílišná péče a kdyby šlo o matriku z českého kraje, mohli bychom snad i připustit, že matrikář mezi "u" a "i" tuze nerozlišoval; ale v německém kraji a u německy hovořícího matrikáře je takový omyl vyloučen. Pak by se ovšem náš archeolog-matér správně jmenoval Moric Lisner! Ale ve všech úředních listinách se vyskytuje jen jméno Lüssner a on sám se také vylučně a důsledně podepisoval takto. Zůstaneme tedy i my při tomto znění, aniž bychom dovedli říci, kdy a hlavně proč se Moric Lüssner od správného psaní rodového jména odohýlal.

III. Dle Ottova Naučného slovníku studoval Lüssner ve svém rodišti. V Broumově bylo gymnasium a Lüssnerovy archeologické zápisy a zprávy skutečně svědčí o humanistickém duchu a znalosti latiny.

Studoval práva na Karlo-Ferdinandově universitě v Praze a zde je r.1836 s výtečným prospěchem ukončil ^{7/}.

V letech 1837/1839 složil u apelačního soudu s úspěchem zkoušky z civilního a trestního práva a zkoušku z politického zákonodárství ^{8/}.

Doktorem práv nebyl.

IV. Úřednickou dráhu zahájil Lüssner služební přísahou dne 29. září 1836, kdy nastoupil jako konceptní praktikant u magistrátu a kriminálního soudu v Hradci Králové; zůstal tu rok.

Dne 21. listopadu 1837 přísahal po druhé, když se stal akcesistou pražského magistrátu, jímž byl po dva roky.

Po r. 1839 zahrnuje doba více než sedmi let^{9/} velmi pestrout činnost, zahájenou dne 5. května 1840 v Chrudimi. Lüssner tu byl kriminálním aktuárem u magistrátu a kriminálního soudu, ale jeho chrudimské působení bylo opětovně přerušeno substitucemi u magistrátů v Novém Bydžově, Bohdanči, Skutči a Štětí^{10/}.

Zkoušeným magistrátním radou^{11/} v Bohdanči u Pardubic se stal dne 25. února 1845, kdy skládal přísahu^{12/}. Z Bohdanče odešel dne 4. května 1846 do Skutče.

Od dosavadního pracovního zaměření se Moric Lüssner odchýlil dne 6. května 1847, kdy přijal místo vedoucího úředníka na velkostatku Malá Skála, kde setrval téměř tři roky^{13/}.

Teprve pak Lüssner skutečně zakotvil, když s konečnou platností přešel do státní politické služby.

V. Byl totiž v druhé polovině r. 1849 jmenován prvním okresním tajemníkem /t.j. okresním tajemníkem I. třídy/ a přidělen krajskému úřadu v Hradci Králové.

Pamětní kniha města^{14/} líčí ovzduší bouřlivých let 1848 a 1849 a vypráví o nepokojích, jež byly vyvolány vyhlášením výjimečného stavu - Vídeň začínala s represivními opatřeními.

Dne 20. prosince 1849 vyšlo nařízení o nové územní správě a dosavadní krajský úřad, Kreisamt, v Hradci Králové se stal úřadem podkrajským, okresním hejtmanstvím, I. Bezirkshauptmannschaft; sídlo úřadu bylo v domě čp. 127 na Malém náměstí. První královéhradecký podkrajský, hrabě Vratislav, však svůj úřad vůbec nenastoupil a funkcí okresního hejtmana byl pověřen Moric Lüssner.^{15/}

Nebylo to ve zmíněných poměrech věru postavení záviděníhodné a my o tom máme Lüssnerovo osobní vyjádření z doby, kdy již v Hradci Králové nebyl a úřadoval v Chrudimi.

Dne 3. října 1855 adresoval totiž z Chrudimě presidiu pražského místodržitelství žádost, aby mu vedle - již poskytnuté - remunerace 300 zlatých za dva roky a deset měsíců služebního výkonu v Hradci Králové bylo přiznáno dalších 200 zlatých za zbývající dobu do r. 1855; žádost podepsal jako "gewesener amtierender Be-

zirkskommissär"^{16/}.

V důvodech své žádosti - v překladu - uvádí: "Při zvláštních poměrech královéhradeckého správního okresu, města a pevnosti bylo postavení přednosty politického úřadu velmi svízelné. Ku zdolání početných a různorodých úředních záležitostí bylo třeba nejen vytrvalé píce, ale také neustálého styku s vysokými církevními, vojenskými a civilními úřady; aby bylo zachováno svorné postupování a šetřeno také vážnosti politického úřadu, bylo zapotřebí velké obezřetnosti, důvtipnosti a vytrvalosti. Bylo tomu tak stále, ale v posledních letech tamního úředního působení zvýšenou měrou." Chrudimský krajský úřad v doprovodném vyjádření zdůrazňuje, že poměry, za kterých Lüssner v Hradci Králové úřadoval, byly "obtížné a choulostivé" a poukazuje také na to, že Lüssner musel ve vedoucí funkci přispívat na četné sbírky. Poznáménávám, že ministerstvo vnitra výnosem ze dne 20. listopadu 1855 č. 25967 remuneraci povolilo.

Z výměru pražského místodržitelství ze dne 3. září 1856 č. 41863, který byl adresován do Hradce Králové a odtud zaslán do Chrudimě, se dozvídáme podrobnost zcela zvláštní^{17/}: Komisař Lüssner záložoval v Hradci Králové z vlastních prostředků /! / vydání, spojené především s postřkem, Schubs - und Botenlohnrechnung, čímž mu vzešla pohledávka ve výši 287 zl. 55 kr. Částka mu byla nahrazena.

Také k vyřízení jeho pohledávky za nedoplatky diet došlo až v době, kdy již byl v Chrudimi^{18/}. Šlo o 189 zl. 18 kr. a místodržitelství vyplacení této částky schválilo. Výměrem ze dne 21. srpna 1857 č. 3758 se krajský úřad v Hradci Králové v Chrudimi dotázal, zda Lüssner částku již obdržel a nás tu zajímá kuriální "odpovědi, koncipované Lüssnerem: "giebt man sich die Ehre diensthöflich mitzuteilen".

Velmi závažný je jiný královéhradecký výměr, totiž ze dne 8. července 1858 č. 2115. Krajský úřad v Chrudimi je jím žádán, aby Morici Lüssnerovi vydal účetní absolutorium za dobu, po kterou byl úřadujícím správcem královéhradeckého okresního hejtmanství^{19/}.

Kronikář města Hradce Králové^{20/} zachycuje také rozmanité

« sloh

archeologické nálezy, učiněné v Hradci Králové kolem r.1850 a doslova píše: "Co se těchto znamenitých pozůstatků obzvláště ní péčí a obstaráním ... podkrajského c.k.komisara Morice Lüssnera zachovalo. od téhož Českému muzeu do Prahy posláno jest".

V ten čas začíná Lüssner psát svá Collectanea archeologica et topographica, ve kterých vlastnoručně shromáždil nepřehledné množství záznamů a zpráv o vlastních a cizích archeologických objevech a stejně velké množství popisů památných staveb, zejména kostelů, jich zařízení a výzdoby. Představu o jeho práci a šíři jeho zájmů nám skýtá prostý fakt, že se jeho zápisy týkají dvěstěpadesáti měst a míst, přičemž jen na Prahu připadá jedno-
stodvacet zápisů, Archeologických vykopávek a nálezů přímo v Hradci Králové se týká jedenáct zápisů, z části velmi obsáhlých, královéhradeckých památek čtrnáct, ale jsou tu také záznamy z Kuklen, Pouchova a dalších míst v blízkém i vzdálenějším okolí města. Zápisy jsou psány dílem česky a dílem německy, vždy na pravé polovině stránek, a jsou na druhé polovině doprovázeny dokonalými tužkovými kresbami jednotlivých předmětů a nálezů; tyto kresby svědčí o velké manuální zručnosti a o výtečném postupu pro všechny podrobnosti ^{21/}.

Však se chvála Lüssnerovy láskyplně-odborné účasti na archeologickém průzkumu města Hradce Králové neomezila jen na slova kronikářova:

Hradec Králové jmenoval Morice Lüssnera svým čestným občanem !

Pracovník královéhradeckého archivu Vincenc Paulus zaznamenal ve svých výtazích z pamětních knih a listin, že se tak stalo dekretem ze dne 16.března 1855 "za zásluhy, jichž si získal za svého pobytu v Hradci Králové o archeologii" ^{22/}. Je však možno pochybovat o správnosti uvedeného data a zdá se spíše, že jde o přepsání. Zachoval se totiž koncept onoho jmenovacího dekretu a ten je datován dnem 16.května 1855 ^{23/}.

Autorem konceptu - německého - je samosprávný činovník a také starosta Karel Collino a na rubu konceptu je - v překladu - zřejmá: "Vedoucí okresní komisař, v uznání jeho zásluh, jež si zde ve městě získal".

Text dekretu zní - v překladu - takto: "Veho Vysokoblahorodí p.Morici Lüssnerovi, ck. okresnímu komisaři I.třídy. Za svého

zdejšího pobytu navrhlo Vaše Vysokoblahorodí tak důležité zásluhy o město Hradec Králové po stránce archeologické a o jeho obec po všech jiných stránkách, že se podepsaná obecní rada a výbor s potěšením chápe příležitosti Vašeho nadcházejícího odchodu ze zdejšího úřadu jako c.k.vedoucí okresní komisař, a u spravedlivého ocenění těchto zásluh Vám uděluje čestné občanství královského věnného města a Hradce Králové jakožto nepatrný důkaz svého vděčného smýšlení."

Neunikne přirozeně naší pozornosti, že pocta je i udělena i z vděčnosti za to, jak si Moric Lüssner počínal ve svém úřadě !

Kaligraficky psaný a do modrého hedvábí se stříbrem vázaný diplom byl Karlem Collinem obstarán v Praze. Stál i s vazbou celkem 61 zl.48 kr., z čehož připadalo na městskou pečeť 7 zl. Účet předložil Collino městskému důchodu dne 4.června 1855, příkaz k vyplacení celé uvedené částky je ze dne 6.června 1855 č. 1547 ^{24/}.

Diplom byl novému čestnému občanovi slavnostně odevzdán dne 30.května 1855 a kronikář města v této souvislosti - německy - poznamenává ^{25/}: "C.k.okresní komisař pan Moric Lüssner navrhl zachováním a uspořádáním starožitností a historických pozoruhodností, pro město tak důležitých, ba nedocenitelných, významné zásluhy a zejména v prvních letech svého úředního působení městu svou radou pomáhal."

Rozloučení, které město Lüssnerovi dne 31.května 1855 připravilo, je nejlepším důkazem toho, že obliba, jaké se okresní komisař těšil, daleko přesahovala rámeček pouhé vděčnosti za archeologické bádání. Je také důkazem, že Moric Lüssner zřejmě byl i charakterově člověk ryzí. Vždyť jistě nepatří ke všedním zjevům, aby se s úředníkem státního správního úřadu loučili starosta města, obecní výbor a četní starostové a představení obcí z celého okresu ! Lüssnerův kočár, kterým odjížděl, doprovodilo až do Opatovic n.L. nejen čtrnáct povozů s uvedenými činovníky, ale dokonce i banderium o dvaadvaceti jezdcích na koních. Kronikář dodává, že při rozchodu v Opatovicích "bylo i bez srdečných slov, jimiž to vyjádřil, zřejmo, že /komisař Lüssner/ nerad odjíždí z našeho středu". Po tom všem se mu ani nedivíme ^{26/}.

Celkem pobyl v Hradci Králové 5 let, 4 měsíce a 10 dní.

VI. Roku 1855 byla provedena nová reforma územní správy a dnem 12.května začaly opět fungovat krajské úřady.

Oběžníkem pražského místodržitelství ze dne 26.dubna 1855 č.4558 ^{27/} byl - vedle jiných komisařů - přemístěn t.é Moric Lüssner a přidělen ke krajskému úřadu v Chrudimi. Zároveň byl povýšen na prvního krajského komisaře, t.j.krajského komisaře I.třídy. Službu v Chrudimi měl dle citovaného oběžníku nastoupit dne 10.května, ale odhod se, jak víme, zdržel do konce měsíce, neboť odevzdávání úřadu nabylo větších rozměrů, než se předpokládalo. Přesto skládal Moric Lüssner přísahu, pro krajské komisaře předepsanou, v Chrudimi již dne 16.května 1855 ^{28/}.

V archivním materiálu někdejšího krajského úřadu v Chrudimi se zachovalo nepoměrně více prezidiálních spisů, než v Hradci Králové. Pokud jde o Morice Lüssnera, se jich valná část týká cestovních diet a dovolených.

Hned za první měsíc, za červen 1855, vyúčtoval na dietách šl 21.54 kr. a tak vysoká částka se v žádném dalším vyúčtování nevyskytuje. Poslední likvidace diet ve spisech je z března 1856; tyto likvidace schvalovalo místodržitelství ^{29/}. Proč Lüssnerův referát vyžadoval tolika cest nevíme, z podrobností můžeme zachytit pouze jeho účast při dražbách na dodávání šterku pro údržbu silnic v Heřmanově Městci, Hrochově Týnci /17. a 18.prosince 1855/, Bohdanči a Pardubicích /20. a 21.prosince 1855/ ^{30/}.

První žádost o pětítýdenní dovolenou je ze dne 22.dubna 1857 a jako důvod je uvedena "Spinalirritation", tedy neuralgie páteře a potřeba studených lázní. Dne 27.května 1860 č.69 Pres. předkládal krajský úřad místodržitelstvímu prezidiu Lüssnerovu žádost o čtyřtýdenní dovolenou z důvodů zdravotních a rodinných a třetí dochovaná žádost o dovolenou je ze dne 14.srpna 1862. U této třetí žádosti chybí ve spisech povolení ^{31/}.

Do kategorie osobních záležitostí patří Lüssnerova vlastnoruční žádost ze dne 11.listopadu 1863, aby místodržitelstvímu prezidiu vzalo na vědomí, že se dne 21.toho měsíce v Praze ožení s dcerou ředitele panství Karolinou Polakovou, a aby mu udělilo týdenní

dovolenou; bylo mu vyhověno ^{32/}.

Roku 1859 požádal Moric Lüssner o propůjčení některého z uvolněných míst místodržitelství radů a ministerstvo vnitra postoupilo jeho - a ještě jednu - žádost pražskému místodržitelství "k použití při předkládání jmenovacích návrhů". Tato žádost úspěch neměla ^{33/}.

Neobyčejně zajímavý je právě v této souvislosti výklad, který byl dne 2.července 1862 úředníky ministerstva vnitra přednesen ministrowi ^{34/}. Dne 25.června 1862 zemřel totiž na tyfus přednosta chrudimského politického úřadu František Kofranek a šlo o obsazení tohoto místa. V hlášení se především zdůrazňuje naléhavost věci a to těmito slovy / v překladu /: "Při svém vylučně českém obyvatelstvu je Chrudim velmi přístupna nacionální agitaci a mohla by se - obdobně jako Písek - stát ohniskem nacionálních rejdů, nebude-li vedení okresu ve vhodných rukou."

Referent dále uvádí, že uvažoval o Morici Lüssnerovi, ale dodává: "Pro svou náklonnost k národním snahám - která arciž není přímo vládě nepřátelská - a pro své patrně spíš pasivní založení se zdá být méně vhodný a to zvláště pro Chrudim, kde je třeba obzřetné a rázné osobnosti". Jmenován byl někdo jiný.

Však je u tohoto broumovského rodáka a absolventa německého gymnasia nápadné, že působí vesměs v českých městech a krajích a že - jak zřejmo z jeho archeologických rukopisných záznamů i z otištěných zpráv - bezvadně mluví a píše česky. Jeho živá účast na českém kulturním životě, projevující se zejména na archeologickém poli, došla vlastně v citovaném ministerském vyjádření nechtěného uznání.

Zajímavé světlo na Lüssnerovu popularitu v archeologickém světě vrhá přitom úřední záznam, Amtserinnerung, vlastnoručně sepsaný jeho chrudimským představeným, krajským přednostou hrabětem Norbertem von Pötting dne 9.listopadu 1863 ^{35/}. Z tohoto promemoria se totiž dozvídáme, že Lüssner byl toho roku jmenován dopisujícím členem Hornolužické společnosti věd ve Zhořelci - Oberlausitzer Gesellschaft der Wissenschaften in Görlitz. Hlásil jmenování i přijetí diplomu svému představenému a ten si vyžádal vyjádření v Praze. V doprovodném textu poznamenává - v překladu -, že mu "vzhledem na chování krajského komisaře Lüssnera a na postavení a působnost Hornolužické společnosti věd nejsou známy žádné námitky". Prezidium místodržitelství rozhodlo ještě v listopadu pod č. 3016 kladně.

Vědecky příslušným pracovníkům Národního muzea v Praze nejsou známy žádné styky Morice Lüssnera s jmenovanou hornolužickou učenou společností a nejsou jim také známy žádné Lüssnerovy práce, jež by s Lužicí souvisely. Také v Památkách archeologických a místopisných a v Mittheilungen der Zentral-Commission, kam Lüssner posílal své příspěvky, není od něho nic, co by souviselo s Lužicí. Pracovník Národního muzea v Praze, prehistorik dr. Rudolf Turek se vyjádřil v ten smysl, že v 19. století bývalo zvykem učených společností počítat význačného zahraničního pracovníka u rčitého oboru čestným členstvím a vyslovil přesvědčení, že lužické jmenování bylo takovým spíše závořilostním aktem vůči české archeologii. Tento výklad by byl výrazným dokladem pověsti, jaké se Moric Lüssner ve vědeckém světě těšil.

Dnem 1. září 1865 byly uskutečněny nové změny v územní politické správě - okresní úřady byly v místech, kde sídlila krajská správa, s touto sloučeny - a v té souvislosti předložil krajský úřad v Chrudimi místodržitelství dne 30. října 1865 č. 2238 obsahlé podání o personálním stavu nového úřadu, který nazývá "gemischtes Kreisamt"; podání je psáno vlastnoručně Lüssnerem 36/.

Mezi šesti koncepčními úředníky figuruje na druhém místě krajský komisař Moric Lüssner. V podání se praví, že dva z těchto úředníků jsou postradatelní, na příklad Lüssner sám. Autokritická charakteristika - v překladu - zní: "První o.k. krajský komisař Moric Lüssner je výtečný a velmi pilný, dobře zpravený a čestný úředník. Naprosto spolehlivě by mohl zastávat místo referenta u o.k. místodržitelství nebo místo okresního přednosty, což dlouholetým vedením okresního hejtmanství v Hradci Králové dostatečně prokázal. Při svých schopnostech, při svém praktickém smyslu a při své pili, rozvážnosti a zběhlosti ve styku s obyvatelstvem je dokonale schopen stát v čele i toho největšího politického okresního úřadu". Když toto o sobě psal, Moric Lüssner neměl tušení o tom, jak o něm soudilo ministerstvo vnitřní r. 1862 !

Místodržitelství rozhodlo dne 13. listopadu 1865 č. 3129 Pres., že Lüssner může být přemístěn jinam. Po jedenácti letech skončilo r. 1866 působení krajského komisaře Lüssnera v Chrudimi.

VII. Po dobu asi čtyř let putoval nyní Lüssner po okresních úřadech a sloužil téměř dva roky v Roudnici, pak v Bělé pod Bez-

dězem a půldruhého roku v Jičíně 37/. Tímto jeho cestováním si vysvětlíme, že mohl ve svých Collectanea obsáhnout oblast tak širokou a takový počet měst a obcí.

Teprve r. 1870 zakotvil s konečnou platností u okresního úřadu v Hořovicích, kde nastoupil jako okresní hejtman II. třídy.

Dne 7. července 1871 požádal - na základě vypsaného konkursu - o místo okresního hejtmana VII. hodnostní třídy s ročním platem 1800 zl. V této žádosti trpce uvádí, že má za sebou 35 služebních let, nejvíc ze všech hejtmanů II. třídy, a že všichni jeho někdejší kolegové-krajští komisaři mají již vyšší místa. Zároveň žádal, aby byl ponechán v Hořovicích, neboť již zná okres a přesídlení by bylo drahé 38/.

Místodržitelství rada v Karlíně, kterému Hořovice podléhaly, doprovodil Lüssnerovu žádost záznamem, že jeho úřadování a chování je naprosto přiměřené, ale správce ministerstva vnitřní se dne 22. listopadu 1871 vyjádřil záporně a Lüssnerova žádost byla dne 13. ledna 1872 č. 218 zamítnuta 39/.

Poznamenejme v této souvislosti hned zde, že Moric Lüssner byl do VII. hodnostní třídy povýšen až místodržitelským výnosem ze dne 15. června 1873 č. 3986 a že mu vyšší platová stupnice 2200 zlatých ročně byla ministerstvem vnitřní přiznána dne 27. června 1878 č. 2154 40/.

U z úřední činnosti v Hořovicích možno zaznamenat dvě podrobnosti, které Lüssnera jako člověka jistě příznačně charakterizují.

Roku 1872 bylo mu za jeho chování a počínání při povodni vysloveno císařské uznání 41/.

A r. 1875 upadl do konkursu D. Straussberg, majitel velkostatku ve Zbirově, a dělnictvo v přidružených průmyslových podnicích se ocitlo v katastrofální situaci, neboť nebylo peněz na výplatu. Okresní hejtman Moric Lüssner podal o poměrech na velkostatku zevrubnou zprávu dne 7. listopadu 1875 42/a navrhl nutná opatření. Přitom si při jednání s pobouřeným dělnictvem počínal tak rozvážně a moudře, že ministr vnitřní vyslovil dne 1. prosince 1875 své uznání za jeho "vynikající obezřetnost a obětavou námahu i za chválehodné chování, kterým podstatně přispěl k uspokojivému vy-

řešení této záležitosti" 43/.

VIII. Dne 16. března 1880 podal okresní hejtman Moric Lüssner žádost o přiložení do výslužby a karlínský místodržitelství rada jí pod č. 29 dne 12. dubna 1880 předložil místodržitelstvímu předsedu 44/.

Lüssner vykázal - od první přísahy dne 6. ledna 1850 - třicet let, dva měsíce a 6 dní ve státní službě, ale požádal, aby mu dle obvyklé praxe bylo započteno i dalších třináct let, tři měsíce a 7 dní, po kdy předtím působil ve službách magistrátních a soudních; šlo tedy celkem o čtyřicet tři roky, pět měsíců a 13 dní.

Lékařské vysvědčení okresního lékaře dr. J. Štastného ze dne 17. března 1880, dodatečně předložené, jistě účelově nadsazuje, když tvrdí, že Moric Lüssner je značnou měrou nedoslýchavý a slabého zraku, že trpí ztrátou paměti a soudnosti a že je vůbec ve stavu pokročilého marasmu - bylo mu tehdy 66 let a žil ještě jedenáct let!

Karlínský místodržitelství rada navrhl, aby žádosti bylo vyhověno, aby pense byla ponechána ve výši aktivního platu - 2200 zl. - a aby se Lüssnerovi dostalo "přiměřené pocty a uznání".

Všemu tomu - včetně započítání let - vyhovělo ministerstvo vnitřní dne 27. května 1880 č. 2469 a místodržitelství výnosem ze dne 14. června 1880 č. 3890 Pres. Lüssnera vyrozumělo, že mu císař "v uznání mnoholetých věrných a užitečných služeb" udělil titul místodržitelství rady s prominutím taxy 45/.

Ve svém poděkování, datovaném v Hořovicích dne 28. srpna 1880, Moric Lüssner také sdělil, že přesídlí do Prahy 46/.

IX. Moric Lüssner byl členem archeologického odboru Muzea král. českého, který byl ustaven r. 1841, a nejstarší, v Archeologických památkách otištěný záznam o něm pochází ze dne 1. dubna 1853, kdy byla na schůzce odboru čtena jeho zpráva o důležitých nálezích při kopání základů k obecnímu domu na starém hrádišti v Hradci Králové. Na schůzce dne 13. srpna 1853 bylo oznámeno, že podal zprávu o nových nálezích starožitných věcí v Hradci Králové.

Na návrh K.k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale ve Vídni byl r. 1880 jmenován konservátorem pro někdejší pražský kraj 47/.

Přispíval do Památek archeologických a místopisných a od r. 1880 také do Mitteilungen der k.k. Central-Commission, ale psal také do nedokončené publikace Františka Alexandra Hebera - citoval jsem sub I. článek Eduarda Basse o něm - Böhmische Burgen, Vesten und Bergschlösser a porážku i do denního tisku. Soupis jeho příspěvků do Zpráv je připojen, zprávy, uveřejněné v Mitteilungen, jsou vesměs zachyceny v Lüssnerových rukopisných Collectanea 48/. Sledovat jeho příležitostné příspěvky do denního tisku nelze pro jejich roztržitost a také proto, že nejsou podepisovány; mnohé jsou v originále vlepeny do jeho Collectanea.

X. Ministerský rada Moric Lüssner zemřel v Praze dne 3. listopadu 1891 49/.

A v Památkách archeologických a místopisných byl uveřejněn krátký a nepodepsaný nekrolog 50/, který končí slovy:

"Moric Lüssner si dokonale osvojil český jazyk a postavil se po bok nejhorlivějším vlastencům našim.

Zamilovanou speciálností zesnulého byl místopis český, jakož i dějiny domácího umění výtvarného.

Odešla od nás duše upřímná, charakter ryzí, jemuž pokolení naše vždy zachová vzpomínku věčnou!"

A tato práce je pokusem o důkazy, že to platí i o generacích dalších.

P o z n á m k y

I. P o u ž i t é z k r a t k y

K A P	- Krajský archiv Zámorsk, pobočka Pardubice
K A Z	- Krajský archiv Zámorsk
M H K	- Muzeum Hradec Králové
M P	- Muzeum Pardubice

O A H K - Okresní archiv Hradec Králové
O A P - Okresní archiv Pardubice
S Ů A - Státní ústřední archiv Praha

II. P o z n á m k y

- 1/ Karel Sklenář, Nástín vývoje prehistorického bádání v Čechách do roku 1919, Zprávy Čs.společnosti archeologické, sešit 1 - 3, str.12 a sl., Praha 1969.
- 2/ J.Filip, Enzyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas, Praha 1969.
- 3/ Antonín Rybička, Další procházky v okolí Chrudimském, Památky archeologické a místopisné, díl II, ročník 1857, str.235. - Z Lüssnerovy korespondence s Antonínem Rybičkou otiskl dopis ze dne 19.července 1846, psaný v Chrudimi a týkající se rozmanitých starožitností, Karel V.Adámek, Vlastivědný sborník východočeský, sv.5/ 1934, str.193 a sl. Dle poznámky na str.197 se A.Rybička dovolává Lüssnerovy zprávy také v článku o tvrzi Lipka v Památkách archeologických IV, odd.2, str.38.
- 4/ Eduard Bass, Postavy a siluety, Symposium Praha 1971, str. 31 a sl., psáno 1941.
- 5/ Ve Východočeském muzeu v Pardubicích, Slavín, karton VI č. 270, je zachován drobný výstřižek z novin, pocházející z r.1943, bez podpisu a bez udání časopisu. Uvádí se tu na příklad, že Mořic Lüssner "působil u magistrátu Chrudim, Bohdaneč, Skuteč a u krajského úřadu v Chrudimi". Bass za se jmenuje Chrudim a Nový Bydžov, Ottův Naučný slovník a profesor J.Filip jen uvádějí, že byl místodržitelským radou. Poněkud podrobnější je životopis, uvedený Karlem V. Adámekem, str.197 - viz pozn. 3/.
- 6/ K A P - Geburtsbuch Braunau VI, 1.října 1791 do 31.prosince 1816, str.333, archiv.č.13 - 6.
- 7/ Údaje o Lüssnerově studiu nalezneme v jeho vlastnoruční žádosti o pensionování ze dne 15.března 1880, S Ů A - P M 1871 - 80, 1/6/1, čj.2563, fol.1 - 10, karton 1019.
- 8/ V žádosti, sub 7/ citované, se hovoří o "apelatorische Prüfungen aus dem Civil - und Criminaljustizfach und Prüfung aus der politischen Gesetzkunde". Lüssner tu také všeobecně hovoří o studiích filosofických, aniž by uváděl, v jaké míře a v jakém oboru tato studia konal.
- 9/ Pořad Lüssnerova úředního působení můžeme sledovat z jeho

žádosti o pensionování, citované sub 7/. Je tam vždy také souhrnně uvedena doba, po kterou u toho kterého úřadu sloužil, přibližné letopočty lze pak podle toho vypočítat.

- 10/ V dopise, citovaném v poznámce sub 3/ si Lüssner Adámkovi stěžuje, že v Chrudimi "v oboru starožitností a místopisu ničeho nedělá" a že ho tu všechno mrzí, poněvadž tam není nikoho, "který by též nějakého potěšení z takových bádání měl": dále píše, že je tu více opuštěn, než byl ve Skutči, Bohdaněi a jinde. Přitom ovšem nezapomínáme, že šlo o první Lüssnerův pobyt v Chrudimi a ne o dobu, kdy tam přišel jako krajský komisař r.1855. Pokud jde o substituční působení, překvapí nás Nový Bydžov, ležící mimo chrudimský kraj, a to platí tím spíše o Štětí v severních Čechách.
- 11/ Roku 1790 došlo k pronikavé změně v dosavadních obecních správách, vedených purkmistry a konšely. Do čela měst a obcí byli postaveni královští purkmistři, kteří byli - ve srovnání s předchozí dobou - povahy byrokratické. Purkmistra, tak zvané magistrátní rady a městské reprezentanty - náhrada za někdejší obecní starší - volilo dvanáct volitelů, sousedstvem zmocněných. Magistrát sám jmenoval úředníky, ke kterým v první řadě patřili tak zvaní zkoušení magistrátní radové, tedy úředníci, kteří složili právnické zkoušky u pražského apelačního soudu.

- 12/ O A P - Sbírnka rukopisů, výpisy z archivu a pamětní knihy města Bohdanče, karton č.37. - Antonín Rybička se o rok mýlí, když tvrdí, že navštívil básníka a bohdanečského důchodního Josefa Jaroslava Langra r.1844 a že ho k němu uvedl M.L., tedy zřejmě Moric Lüssner /Vzpomínka na Jaroslava Langra, Lumír 1861, I.díl, str.182 a sl./.
- 13/ V žádosti o pensionování - viz 7/ - Lüssner říká, že byl "Oberamtman und Justiziar der Domäne Kleinskal".
- 14/ O A H K - Pamětní kniha města Hradce Králové, str.138 a sl.
- 15/ V Pamětní knize - viz 14/ - se praví: "Vedení tohoto podkrajského řádu prvnímu komisaři Mořici Lüssnerovi hned od 15.ledna 1850 oo podkrajskému svěřeno jest".
- 16/ S Ů A - P M 1855 - 59, 1/18/33, fol. 1 - 13, karton č. 375.
- 17/ K A Z - K Ů Chrudim II, období 1855 až 1858, z fascikl 1/18/15, karton č. 34.
- 18/ K A Z - tamtéž.
- 19/ K A Z - tamtéž.
- 20/ O A H K - viz 14/ - str.162.
- 21/ M H K - pět svasků, sign.213 / 52 . Kaligrafický výtah z Collectanea se nachází v okresním archivu Hradec Králové, sign.Varia, karton č.44.
- 22/ O A H K - sign. Paulusova excerpta.
- 23/ O A H K - sign.Fascikl VII 15. 3.
- 24/ O A H K - sign. Fascikl VII 24.5.
- 25/ O A H K - Pamětní kniha města Hradec Králové, str.205 a sl.
- 26/ O A H K - tamtéž.
- 27/ S Ů A - P M 1855 - 1859, 1/6/10/9, č.j.4558, karton č.328, folio 1 - 4 .

- 28/ S Ů A - P M 1855 - 1859, 1/6/10/9, č.j.5923, fol.1 - 2, karton 328.
- 29/ K A Z - značka K Ů Chrudim II, období 1855 až 1856, fascikl 1/18/1, karton č.34.
- 30/ K A Z - tamtéž.
- 31/ K A Z - K Ů Chrudim II, období 1863, z fascikl 1/18/51, karton č.34.
- 32/ K A Z - K Ů Chrudim II, období 1863, fascikl 1/18/104, karton č. 34.
- 33/ S Ů A - P M 1855 - 1859, 1/26/9, č.j.6770, fol. 1 - 2, karton 388.
- 34/ S Ů A - P M 1860 - 1870, 1/6/1, č.j.1420, fol. 1 - 2, karton 685. V archivu je originál konceptu.
- 35/ viz 32/ .
- 36/ S Ů A - P M 1860 - 70, 1/6/30/12, č.j.3129, fol.1 - 7, karton č. 720.
- 37/ viz 9/ .
- 38/ S Ů A - P M 1871 - 80, 1/6/1, č.j.2336, fol.1 - 2, karton 1006.
- 39/ S Ů A - P M 1871 - 80, 1/6/1, č.j.3929, fol. 1 - 3, a č.j.311, fol. 1 - 2, karton 1007.
- 40/ S Ů A - P M 1871 - 80, 1/6/1, č.j.3621, fol.1 - 22, a č.j. 3810, fol.1 - 2, karton č. 1017.
- 41/ Uvedeno v jeho ž žádosti o pensionování, viz 7/ .
- 42/ S Ů A - P M 1871 - 80, 8/1/1/1, č.j.5787, fol.1 - 5, karton 1178.
- 43/ S Ů A - P M 1871 - 80, 8/1/1/1, č.j. 6240, fol.1 - 4, karton 1178.
- 44/ viz 7/ .
- 45/ S Ů A - P M 1871 - 80, 1/16/1, č.j.3890, fol.1 - 5, karton 1020.
- 46/ S Ů A - P M 1871 - 80, 1/6/1, č.j. 6622, fol.1 - 5, karton č. 1020.
- 47/ Mitteilungen der k.k.Zentral-Commission VI.ročník/1880, str.LXXXIII /záznam č.39.

48/ viz 21/.

49/ Datum úmrtí shodně uvádějí Ottův Naučný slovník a profesor J. Filip.

50/ Památky archeologické a místopisné, díl XV/ročníky 1890, 1891 a 1892, str.350.

Příloha 1.

Seznam darů Muzeu král. Českého v Praze

/dnes Národní muzeum/

Moriz Lüssner sám sepsal některé dary ve svých rukopisných Collectanea archeologica et topographica /Muzeum Hradec Králové/.

Jan Hlavatý, asistent Muzea král.Českého, uveřejnil v Památkách archeologických a místopisných, díl II., ročník 1857, soupis archeologických sbírek muzea a tam jsou uvedeny tyto dary Morice Lüssnera /citováno jen v podstatě, bez bližšího popisu, v soupise obsaženého/:

I. Starožitnosti pohanské

b/ Věci bronzové

str.189, pol.224 - 232, celistvé a poloviční kruhy, nalezené ve Svobodných Dvorech,
pol.289 - 294, jehlice, kroužky, dláto, nůž, nalezené u Hradce Králové

str.190, pol.375, jehlice, nalezená u Hradce Králové
pol.406, polovice rohového kruhu, nalezená u Svobodných Dvorů

c/ Ozdoby z věku pohanského
str.233, pol.22, skleněné kroužky, nalezené v Hradci Králové

d/ Hliněné nádoby
str.234, pol.130, mísa, nalezená v Hradci Králové

str.235, pol.175, poklička s hlazenou kostí, nalezená v Hradci Králové, darováno r.1851

II. Starožitnosti středověké a vzácnosti z novější doby

str.283, pol.41, džbán

str.332, pol.249, nůž.

Příloha 2.

Bibliografie z Památek archeologických a místopisných

Příspěvky jsou dílem podepsány plným jménem a dílem pouze počátečními písmeny M.I.

Díl II., ročník 1857

str. 91 - 93 Archeologické zprávy z Čech /Chrudim, Kluky, Hradiště, Podlažice, Hradec Králové/

str. 180 - 182 Sbíрка starožitných památek obce Královéhradecké

str. 184 - 185 Sbíрка starých zpěvníků a jiných starožitností v biskupském ohrámu Královéhradeckém

str. 191 Rozkopání sbytků tvrze Kozojedské u Chrudimě

str. 228 - 229 Některé památnosti radního domu v Hradci Králové

str.286 - 287 Archeologické zápisky z Plzeňska
str.328 Zříceniny Cisterciánského kláštera v Nepomuckého

Díl III., ročník 1859

str. 44 - 45 Archeologické zprávy z Chrudimě

str. 173 Popis hrobových kamenů při kostele sv. Ducha v Hradci Králové

str. 232 - 235 Zpráva o starožitných věcech, během r.1858 v městě Chrudimě a okolí vykopaných

str.235-236 Zpráva o starožitnostech nalezených
r.1858 v Hradci Králové /také
Mitteilungen, r.VIII.,1863/.

Díl IV. odd.1. ročník 1860

str. 44 Doplnky k historii města Nového Bydžova
str.87-88 Zpráva o pracích k zachování hradu
Kunětického r.1859 podniknutých
str.88-89 Zpráva o pohanském pohřebišti pod
Kunětickou horou r.1859 objeveném
str.89-91 Archeologické zprávy z Chrudimě za
r.1859

Díl IV. odd.2, ročník 1861

str.41-43 Zpráva o některých starožitnostech
během r.1860 v Chrudimi nalezených

Díl VI, ročník 1864 a 1865

str.114-116 Zpráva o starožitnostech nalezených
v Chrudimi r.1861 a 1863
str.304-306 Hradky pusté Košťálov v Jičínku, Vra-
nov a Kozlov v Boleslavsku

Díl VII, ročník 1868

str.74 Rohová starožitnost Chrudimská
str.287-290 Zbytky hradů a tvrzí v Holicích, ve
Volyni, v Ředvicích a v Chvojensci
str.323 Nález archeologický v Dušnicích,
nález v Roudnici
str.495 Kostel sv.Kříže v Chrudimi
str. 612 Nález v Mezilesích

Díl VIII, ročník 1868 a 1869

str.160 Kostel sv.Kříže v Chrudimi

Díl X. ročníky 1874 až 1877

str.91-94 Popelnice u Hyskova nalezené

Díl XI., ročníky 1878 až 1881

str.586-587 Při čtení článku Popsání některých
obětních kamenů v Památkách díl XI.,
str.242

str.590-591 Zpráva o památkách archeologických
z Jablonce n. Jizerou

Díl XII., ročník 1882, 1883, 1884

str. 46 - 48 Doplnky k popisu hrobových kamenů
při kostele sv.Ducha v Hradci Krá-
lové

Díl XIII., ročník 1885, 1886

str. 135 - 136 Vzpomínka na starší mosteckou věž
Malostránskou

str. 181 - 186 Archa Bydžovská

str. 279 - 284 Mitniky a Komárov

Díl XIV., ročníky 1887, 1888, 1889

str. 1 - 4 Sarkofág sv.Longina v kol. chrámu sv.
Petra a Pavla na Vyšehradě

str. 57 - 60 Králův Dvůr a Berounka s okolím

str. 126 - 130 Pozůstatky některých hradů a tvrzí
ve správním okrese Hořovickém

str. 165 Zvláštní nápis na radnici Novoměsts-
ké v Praze

str. 166 Dodatek ke zprávě o sarkofágu sv.
Longina

str. 187 - 190 Zpráva o některých starobylostech
a památkách středověkých

str. 327 Zřícenina kostelní v Praze

str. 328 Památný kámen v bývalé bráně poříčské

str. 371 - 376 Památky architektonické nalezené při
opravě kostela sv.Jiří na hradě Pražském

str. 404 - 406 O některých starobylostech památkách chrá-
mu sv.Jiří na hradě Pražském

str. 473 - 474 Dlažice vyšehradská

str. 474 Zapomenutý basrelief v Praze

str. 474 - 475 O paláci někdy Slavatů na Smíchově

str. 557 - 560 Archeologické nálezy k v kostele sv.
Jiří na hradě Pražském r.1889 učiněné

str. 560 - 562 O některých památkách kostela v Libiši

OBSAH

Oborová spolupráce muzeí	
Dr.Karel Lohniský.....	3
Setkání muzejních pracovníků v Rychnově n.Ka. (27.10.1976).....	9
Archeologický výzkum 1976 (Poloha Na starém mýtě u Tisové)	
Jiří Sigl.....	11
Moric Lüssner	
Pavel Thein (+).....	16
Obsah.....	37

ZPRAVODAJ K MVČ

1976

číslo 4

Vydává Krajské muzeum východních
Čech se sídlem v Hradci Králové

Redakce: Hradec Králové
nábřeží PFB 465

Redaktor: PhDr. Jiří Malina

Náklad 250 výtisků

Pouze pro interní potřebu
muzeí

Neprodejně

Povoleno OK VČ K NV č.j.1514/kult.
